

**Oponentský posudek na disertační práci RNDr. Jany Motykové na téma:
Vzdělanostní aspirace mladých lidí vychovávaných v dětských domovech
v České republice na prahu sekundárního a terciárního vzdělávání**
Disertace je napsána pod vedením prof. dr hab . Boguslawa Sliwerského
Wroclaw, Dolnoślaska Szkoła Wyższa, Wydział nauk pedagogicznych,
2020, s. 265

Pozitivně hodnotím hned v úvodu oponentského posudku volbu tematické zaměření. Jde o originální práci, která má jak v oblasti teorie, tak i v oblasti výzkumu vynikající odbornou úroveň, Problematika vzdělávání žáků a mládeže v dětských domovech je stále aktuální a není v České republice v rámci tohoto zaměření zpracována v dostatečné míře. Autorka zvládá propojení teoretických východisek s metodologickým zpracováním výzkumu úspěšně, obě části disertace se vzájemně logicky propojují. V pedagogických vědách jsou velmi často práce buď výrazně teoretické a nebo převažujícího metodického charakteru. Tato přeložená disertace velmi vhodně tvoří určité přemostění mezi teorií a praxí v zajímavé odborné oblasti.

Celkově lze konstatovat, že předložená práce převyšuje obecně dané požadavky, které jsou na tento typ práce kladeny. Tvoří kompaktní celek mezi teoretickými a empirickými pasážemi, jednotlivé kapitoly na sebe navazují a vhodně sedoplnují. Výzkumné šetření vychází ze seriózní analýzy zahraniční i domácí literatury a z precizně formulovaných teoretických východisek. Výsledky výzkumného šetření jsou na druhé straně hodnoceny a interpretovány v kontextu teoretických základů. Teoretickou rovinu zároveň významně obohacují prostřednictvím nových empirických dat. Práce je rozdělena do osmi hlavních kapitol, které jsou dále členěny na subkapitoly. Na struktuře práce je patrný seriózní přístup autorky k řešení dané problematiky a hluboké promyšlení celkové obsahové struktury.

V první teoretické části autorka vymezuje problematiku sociální pedagogiky a sociální péče. Tyto pojmy charakterizuje v kontextu historickém i mezinárodním. Komparuje jednotlivá vymezení u různých autorů. Zdůrazňuje u těchto pojmů jakýsi „pojmový labyrint“, nejednotnost a nepropracovanost hlavních pojmů. Sociální pedagogika je i v současnosti pojímána z různých úhlů pohledu a jednotliví autoři ji charakterizují odlišně. Rovněž jsou v teoretických pasážích odlišnosti sociální pedagogiky a sociální péče. I v tom se řada autorů našich i zahraničních neshoduje. Líbí se mi, že autorka v teoretických kapitolách, skoro u každé, v závěru vymezuje vlastní chápání základních pojmů, ze kterých pak vychází i ve výzkumné části.

V další teoretické kapitole analyzuje náhradní výchovnou péči v ČR. Zabývá se historickým výkladem, ale i současnou strukturou institucí náhradní péče. V uvedené kapitole dokumentuje svá teoretická tvrzení i výsledky z výzkumů našich i zahraničních odborníků. Dotýká se i politických aspektů a legislativy systému náhradní péče, je patrné, že je orientována i v zákonech, předpisech a vyhláškách. Přínosnou částí této kapitoly je i kvalitně zpracovaná charakteristika systémů náhradní péče ve vybraných státech Evropské unie.

V další kapitole velmi zasvěceně analyzuje autorka problematiku vzdělanosti v ČR, vzdělanostní nerovnost a volbu vzdělávací dráhy. Tato kapitola je významná pro metodologii výzkumu, empirické šetření z obsahu této kapitoly hodně čerpá. Tyto informace jsou důležité pro stanovení cílů výzkumu, zejména na tyto aspekty je zaměřen kvantitativní i kvalitativní typ výzkumu. Autorka dále velmi vhodně zařazuje porovnání efektivity vzdělávání v ČR na základě výzkumů a zpráv OECD, PISA, TIMSS i TALIS. Velmi přehledně uvádí výsledky komparace i v grafech a tabulkách. Považuji toto grafické znázornění za velmi vhodné pro lepší orientaci v datech a jejich srovnání.

Za velmi důležité teoretické východisko v textu považuji i čtvrtou kapitolu. Týká se vzdělanostní aspirace u žáků a mládeže v ČR, ale i v mezinárodním kontextu. V této oblasti vidím i velký přínos autorky z oblasti empirických dat z jejího vlastního výzkumného šetření. Výzkum porovnává i příčiny a bariéry školní úspěšnosti či neúspěšnosti na prahu sekundárního i terciárního vzdělávání. Opět informace ilustrují grafy.

Je patrné, že teoretické části jsou pěkně strukturované, navazují na sebe a tvoří jako celek východisko pro kvalitní koncepci výzkumu. Kapitoly, vztahující se k metodologii výzkumu, jsou naprosto precizně zpracované. Autorka analyzuje současný stav řešení problematiky, provádí komparaci úspěšnosti dětí z náhradní a rodinné péče. Precizně formuluje cíle výzkumu, problémové úkoly, dílčí otázky, hypotézy, metody a výzkumný vzorek. Ještě než přechází k realizaci empirického šetření, tak opět pečlivě vymezuje základní pojmy, se kterými dál pracuje. Velmi pozitivně hodnotím kombinaci kvantitativního a kvalitativního typu výzkumu. Pro tuto problematiku je kombinace velmi vhodná. Zajímavě je zařazena i kazuistika. Výzkumný vzorek je poměrně velký. Je využito metody dotazníku a v kvalitativním šetření řízeného rozhovoru. Pozitivní je i dílčí kapitolka o etických limitech realizace výzkumu.

Fáze hodnocení výsledků výzkumu je rovněž velmi dobře koncipována. Autorka komparuje získané výsledky nejen v kontextu pohlaví, věku, typu školy, studijní úspěšnosti. Položky dotazníku i řízeného rozhovoru mají podobný charakter, aby byla zaručena validita a reliabilita. Položky dotazníku jsou analyzovány, graficky

ilustrovány a v závěru každého hodnocení konkrétní položky je prezentované přehledné shrnutí. To velmi pozitivně oceňuji. Autorka výsledky svého šetření nepřeceňuje a je si vědoma, že je to ke sledované problematice jen dílčí příspěvek. Nicméně v jejím výzkumu se ukázala řada zajímavých výsledků a odborných inspirací. Pochválila bych i kompletní zpracování výsledků výzkumu vhodně zvolenými statistickými metodami.

Přínosným oddílem disertace je diskuse a závěry výsledků. Má shrnující charakter a zmiňuje se i o dalších perspektivách vzdělávání žáků a mládeže z dětských domovů. Tato kapitola vyústí do závěru a shrnutí celé práce. Text obsahuje i anotaci (v polštině a angličtině). Dále seznam zkratk, bohatou naší i zahraniční literaturu a internetové zdroj, seznam tabulek, obrázků a grafů. V neposlední řadě jsou dobře včleněny přílohy. Citační normy jsou v celém textu dodržovány.

Dnešní svět přináší potřebu reagovat na mnoho změn, které rychle přicházejí. Jsou to změny společenské, ekonomické, technologické, kulturní, etické, a ekologické, ale i změny, které s sebou přináší globalizace a digitalizace. A právě vzdělání je klíčové pro zvládnutí těchto změn v různých uvedených oblastech. I z této potřeby vychází celá koncepce a idea disertační práce.

Náměty do diskuse:

- **Které faktory, jež mají významnou vazbu na vzdělanostní aspirace a volbu vzdělávací dráhy u dětí a mládeže z dětských domovů, se autorce jeví jako nejpodstatnější. Uvedla jich v práci několik, ale které z nich považuje v kontextu vlastního názoru a empirických zkušeností za nejzásadnější?**
- **Motivační faktory ke studiu jsou zásadní. Jeví se autorce podstatný, na základě jejího výzkumu, hlavně sociální vzor? Motivovali více děti a mládež pracovníci dětských domovů nebo učitelé?**
- **Není jedním z důvodů nižší vzdělanostní aspirace dětí a mladých lidí z dětských domovů větší touha být dříve v praxi, vydělávat si a tudíž být co nejdříve nezávislí?**
- **Jak by autorka vysvětlila rozdíly mezi sociální pedagogikou, sociální péčí a sociální prací?**
- **Co by autorka navrhla pro profesní přípravu u pracovníků dětských domovů, zejména pedagogické zaměření? Do jaké míry mohou pedagogičtí pracovníci v domově mládeže ovlivnit vzdělanostní aspirace a volbu vzdělávací dráhy?**
- **Co autorku z výsledků nejvíce překvapilo? Byly některé výsledky, které vůbec nepředpokládala?**

Závěr:

Předložená disertační práce jednoznačně splňuje po obsahové a formální stránce požadavky kladené na tento typ práce, dokonce je v řadě parametrů převyšuje. Vzhledem k tomu, že disertace má vysokou odbornou kvalitu zpracování, doporučuji publikování alespoň některých jejích částí. Ráda disertační práci doporučuji k obhajobě a navrhuji přiznání vědeckého titulu Ph.D. pro RNDr, Janu Motykovou.

Praha 27. 07. 2022

.....
Prof. PhDr. Alena Vališová, Ph.D.

E-mail: alenaaval@atlas.cz

Tf. +420 603 97 99 77